

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 24 oktober 2007
Utskriftsvänlig pdf-fil

Det kalla kriget mellan öst och väst inleddes strax efter andra världskriget och pågick fram till Berlinmurens, och med den kommunismens, fall 1989-90. Det var ett krig som utkämpades med i huvudsak fredliga medel, om än ett verksamt inslag var den så kallade terrorbalansen, som vidmakthölls genom att båda sidor byggde upp avsevärd kärnvapenkapacitet. Det kalla kriget var därutöver i huvudsak ett propagandakrig, och i det spelet hade idrotten en viktig roll att spela. Berlin-OS 1936 hade en gång för alla visat hur idrott och idrottsevenemang kan politiseras, och den internationella idrottens efterkrigshistoria erbjuder åtskilliga exempel på att den läxan satte sig, och fortfarande utgör aktiv kunskap. I en nyutkommen bok skildras det kalla kriget ur en idrottslig, occidental och medial synvinkel, med tyngdvikten lagd vid de olympiska spelen och där främst friidrotten. Stephen Wagg och David L. Andrews står som redaktörer för *East Plays West: Sport and the Cold War* (Routledge). För vår recensent, Kristian Gerner, blev boken uppskattad läsning, med insiktsfulla analyser som också pekar framåt mot vår tids idrottsverklighet där den politiskt motiverade kampen oftast hamnar i bakgrunden till förmån för kampen om konsumenterna.

Det kalla idrottskriget

Kristian Gerner

Historiska institutionen, Lunds universitet

Stephen Wagg & David L. Andrews
(red)

East Plays West: Sport and the Cold War

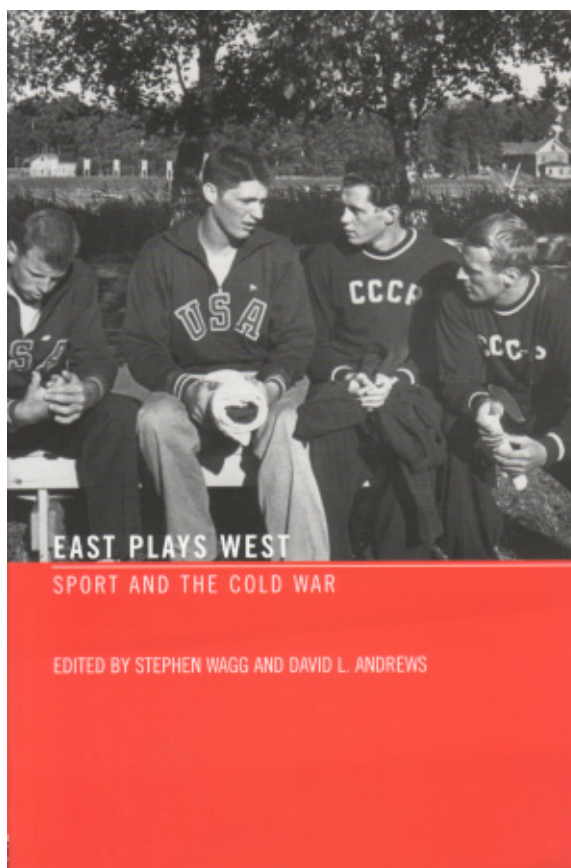
338 sidor, hft.

Abingdon, Oxon: [Routledge](#) 2007

ISBN 978-0-415-35927-6

Vi tänker inte alltid på att själva poängen i uttrycket "det kalla kriget" var just att det var ett krig med fredliga medel. Det var en tävling mellan väst och öst, med USA respektive Sovjetunionen i spetsen. Idrotten kom att bli ett betydelsefullt vapen i det kriget. Men här fanns också en angenäm paradox. En stor roll i tävlingsidrottens ideologi spelades nämligen av den "olympiska andan". Det var uttryck för idén att tävlingsidrotten förde människor från olika stater närmare varandra. Man skulle kämpa hårt om segern men vara vänner.

Antologin *East Plays West* är skriven av samhällsforskare från Storbritannien, Nordamerika, Tyskland, Nya Zeeland och Sydkorea. I fokus står hur tävlingsidrotten uppfattades och beskrevs i massmedia, framför allt i USA, Kanada och Storbritannien. Ett centralt tema är de olympiska spelens roll i det kalla kriget inom idrotten, särskilt då kampen mellan öst och väst i friidrotten. Internationell klubb fotboll och landskamper i ishockey mellan USA och Sovjetunionen och Kanada och Sovjetunionen tas också upp.

East Plays West består av fristående kapitel, men det är ändå en kronologisk berättelse med början i den sovjetiska fotbollsklubben Dinamo Moskvas turné i Storbritannien hösten 1945 och slutpunkten i OS i Salt Lake City 2002. I det senare fallet handlar det inte om det kalla krigets öst-västkonflikt utan om antiamerikanismen i Sydkorea. Den fick näring av att en korean diskvalificerades i en short track-final i skridsko med följden att en amerikan segrade. Här fick en idrottshändelse en mycket stark politisk laddning. Dess främsta motsvarighet under det kalla kriget var Ungerns finalseger över Sovjetunionen i vattenpolo i OS i Melbourne 1956, bara ett par veckor efter det sovjetiska krossandet av Ungernrevolten.

OS i Berlin 1936 ägde förvisso rum före det kalla kriget. Men, påpekar kanadensarna Rob Beamish och Ian Ritchie i bokens inledande kapitel "Totalitarian Regimes and Cold War Sport", de olympiska spelen efter andra världskriget utspelades alla under den långa skugga som kastades av OS i Berlin 1936. Propagandaministern Joseph Goebbels, arkitekten Werner March och filmaren Leni Riefenstahl gjorde spelen i den nazistiska huvudstaden till ett "Gesamtkunstwerk". Det var ett skådespel som vädjade till känslorna genom själva iscensättningen. Det inleddes genom att den olympiska elden tändes med en fackla som gått i stafett från Grekland och avslutades med en gigantisk "katedral" av strålkastarljus mot aftenhimlen. Detta slags iscensättning skulle återkomma i de olympiska spelen.

Den direkta inledningen av det kalla kriget inom idrotten var Dinamo Moskvas turné i Storbritannien i november 1945. Initiativet togs 1944, innan andra världskriget var slut, av det brittiska fotbollsförbundets sekreterare Stanley Rous. Han hade den brittiska opinionen på sin sida, eftersom inställningen till den krigstida allianspartnern Sovjetunionen fortfarande var vänlig. Stalin gav sitt godkännande för att han hade skäl att vänta sovjetiska framgångar. Ett lag ur Röda armén hade i september i en match i Berlin besegrat ett brittiskt lag av soldater som var fotbollssproffs i det civila. Dinamo fick oavgjort mot Chelsea och Glasgow Rangers, besegrade Arsenal med 4-3 och Cardiff City med 10-1. Turnén började i vänskaplig anda men slutade i en stämning av ömsesidig bitterhet mellan lagen och med kritiska kommentarer om det ryska spelet i den brittiska pressen. Men perioden av sovjetisk isolering från den internationella tävlingsidrotten var bruten. Sommar-OS 1952 i Helsingfors blev en triumfartad entré i stor skala.

En av bokens redaktörer, Stephen Wagg, visar genom att analysera den brittiska populärpressens skildringar av OS 1952 – 1972 att ett brott i sättet att skildra de tävlande inträffade mellan de olympiska sommarspelen i Tokyo 1964 och Mexico City 1968. I Tokyo 1964 vann engelskan Ann Parker mycket överraskande 800 meter. Hon hyllades i pressen som en ren amatör som bara sprang av pur glädje utan att ha en aning om taktik eller om medtävlarnas kapacitet – finalen var hennes femte tävlingslopp någonsin på distansen. Positivt skildrades också att hon skulle sluta med tävlingsidrott för att istället gifta sig. Parker motiverade detta val med en oöversättbar fras: "I couldn't run well – and run a home well".

I Mexico City 1968 var engelskan Lillian Board segertippad på 400 meter av den brittiska pressen. När hon inte motsvarade förväntningarna skrev boulevardbladet *The Sun*: "Oh Dear! Only a Silver for Lillian Board". Medan Parker fyra år tidigare hade fått beröm för sin brist på förberedelser och sorglösa inställning till konkurrenterna, fick Board kritik för att hon inte hade ordentlig koll på medtävlarna i loppet. OS gällde nationens ära, inte individens hobby.

OS i Mexico är främst ihågkommet för att de afrika-amerikanska^[1] 400-meterslöparna Tommie Smith och John Carlos på prisballen gjorde den antirasistiska Black Power-hälsningen, en sträckt arm med knuten näve i svart handske. Förhistorien var att USA under regimen Eisenhower på 1950-talet som ett led i propagandakriget mot Sovjetunionen bemötte anklagelserna om rasdiskriminering genom att skicka afrika-amerikanska jazzmusiker och idrottare på good-willturnéer till Östblocket och Tredje världen som bevis på att de var jämställda medborgare i USA. Men rasdiskrimineringen fortsatte. Smith och Carlos vände hela spelet genom att inför masspubliken framför TV-apparaterna i hela världen visa att kampen mot rasismen måste gå vidare i USA. Damion Thomas nämner i sitt kapitel "Playing the 'race card'" inte efterspelet. Smith och Carlos kastades ut ur den olympiska byn och hemkomna till USA utsattes de för trakasserier, men 2005 restes en staty av de båda i San Jose State University, vars idrottsklubb de representerade.

En av författarna i *East Plays West*, britten James Riordan, är en pionjär inom forskningen om idrotten i Sovjetunionen. Hans kapitel, "Sport after the Cold War" demonstrerar hur de stora sovjetiska *idrottsliga* framgångarna i de olympiska spelen, med början i Helsingfors 1952 och kulmen i Sovjetunionen 1980, till sist förbyttes i *ideologiskt* nederlag. Den massiva inhemska sovjetiska massmediebevakningen av den privilegierade elit som idrottsmännen utgjorde i ett grått bristsamhälle, i kombination med sovjetmedborgarnas möten med välmående västturister i de olympiska tävlingsorterna Moskva, Kiev och Tallinn 1980, gjorde att det sovjetiska

samhällssystemet i många medborgares ögon förlorade sin legitimitet.

Ett genomgående drag i *East Plays West* är en kritisk granskning av hyckleriet och dubbelmoralen inom tävlingsidrotten i väst, först beträffande amatörfrågan och sedan beträffande dopningen. Med tanke på de återkommande skandalerna kring *Tour de France* har det sitt intresse att Paul Dimeo i sitt kapitel om droger och sport menar att det sannolikt var den dopade danske cyklisten Knud Enemark Jensens död i OS i Rom 1960 som väckte en opinion mot dopningen.

Dopningen var ett viktigt inslag i politiseringen av tävlingsidrotten under det kalla kriget. Det kalla kriget är förbi, men dopningen består. Nu finns den som en del av kommersialiseringen av elitidrotten. Inkomsterna från reklam och TV-rättigheter är det centrala. Utnyttjandet av idrottarna för politiska syften under det kalla kriget framstår idag som en stilla förövning till användningen av dem i kampen om konsumenterna, åskådarna till tävlingsidrotten.

[1] Det politiskt korrekta uttrycket i dagens USA är "African Americans", inte "Afroamericans".

© **Kristian Gerner 2007**

Köp boken från [Bokus.se](#)

Kjøp boken fra [Akademika.no](#)

Køb bogen fra [eLounge.dk](#)